

УДК 343.974(477)

Пустовіт Валерій Аркадійович –
науковий співробітник Міжвідомчого нау-
ково-дослідного центру з проблем боротьби
з організованою злочинністю при Раді на-
ціональної безпеки і оборони України

Окремі аспекти стану протидії організованій злочинності в Україні

*У статті розглянуто деякі аспекти стану протидії організова-
ній злочинності та заходи її попередження.*

Ключові слова: організована злочинність, організована група, злочинна організація, криміногенна ситуація.

Актуальність проблеми. Організована злочинність в Україні нині є одним із суттєвих чинників, що загрожує національним інтересам і національній безпеці, стабільності в державі. Процес формування її структури, розподіл сфер і територій впливу в основному завершився. Організовані групи і злочинні організації діють практично в усіх містах і більшості населених пунктів України. Значна їх частина має достатньо високий рівень структурованості, розгалуженості й в ряді випадків носить міжнародний характер.

Організовані групи і злочинні організації продовжують контролювати левову частку тіньового капіталу, протиправну діяльність, пов'язану із розкраданням бюджетних коштів, легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, організацією наркобізнесу, нелегальною міграцією тощо [1].

Адаптовані до сучасних суспільно-економічних умов організовані злочинні угруповання стають практично недосяжними для правоохоронних органів через встановлення корумпованих зв'язків як із представниками органів влади й управління, так і правоохоронних органів, що ускладнює, а іноді й унеможливує їх викриття. Зокрема, наведені статистичні дані, що характеризують стан боротьби з організованою злочинністю, свідчать, що у 2012 році, в порівнянні з 2011 роком, правоохоронними органами викрито 258 організованих груп і злочинних організацій, що на 34,2 % менше, ніж у 2011 році (392). До складу організованих груп

входили 1550 осіб, якими вчинено 2997 злочинів у 2011 році та 1099 осіб, якими вчинено 2997 злочинів у 2012 році [2].

Таблиця 1

Окремі відомості щодо викритих організованих груп і злочинних організацій, виявлених особах та учинених ними злочинах

Роки	2011	2012	Динаміка %
Виявлено організованих груп і злочинних організацій	392	258	- 34,2
Учинено злочинів організованими групами і злочинними організаціями	2997	2128	- 29,1
Виявлено осіб, вчинивших злочини у складі організованих груп і злочинних організацій	1550	1099	- 29,0

Вказані обставини обумовлюють актуальність підвищення ефективності протидії організованим злочинності.

Окремі аспекти протидії організованим злочинності досліджували В. Д. Гвоздецький, О. Г. Кальман, М. В. Корнієнко, Є. К. Марчук, О. Ю. Шостко та інші науковці. Останнім часом в Україні з'явилося чимало цікавих публікацій з вказаної проблематики. Разом з тим, деякі проблемні питання залишаються охопленими не в повній мірі і потребують певного уточнення.

Виходячи з цього, **метою статті** є дослідження та аналіз стану протидії організованим злочинності в Україні та вироблення шляхів розв'язання цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Аналіз структури злочинів, учинених учасниками організованих груп і злочинних організацій свідчить, що переважають злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, найбільша питома вага 24 % – у 2011 р. (721) та 20 % – у 2012 р. (600), крадіжки становлять 16,5 % – у 2011 р. (497) та 7 % – у 2012 р. (209), злочини у сфері службової діяльності 7,4 % – у 2011 р. (222) та 6,7 % – у 2012 р. (201), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання, 4 % – у 2011 р. (133) та 3, 5 % – у 2012 р. (104).

Серед злочинів, учинених учасниками організованих злочинних угруповань, питома вага фактів хабарництва складала лише 1,5 % (47) у 2011 році та відповідно 1,1 % (34) у 2012 році.

Незначною є також частка злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) коштів, одержаних злочинним шляхом. Їх питома вага у 2011 році становила 2 % (60), а в 2012 році – 2,5 % від загальної кільк-

кості злочинів. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, підриває основи чесного бізнесу, створюючи феномен обтяження фінансових відносин додатковими ризиками й витратами (наприклад, пов'язаними з вимаганням та одержанням “хабара” (неправомірної вигоди) державними посадовими особами контролюючих установ; деформує природні структурні зміни в економіці, спотворює цільовий вплив державних органів управління на економічний розвиток, оскільки сприяє направленню грошових коштів не на створення соціально корисливих об'єктів, а на вилучення надприбутків за допомогою економічної діяльності.

Втім, офіційна статистика не відображає фактичного рівня організованої злочинності та її поширеності на території нашої держави, через високий рівень їх латентності, труднощі виявлення і недостатню ефективність діяльності правоохоронних органів.

Так, за оцінками експертів, тисячі підприємств і комерційних структур втягуються до кримінальних відносин з організованою злочинністю. Проте, офіційна статистика свідчить, що в структурі злочинів переважають організовані групи та злочинні організації, учасники яких вчиняли злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, крадіжки тощо. Їх питома вага складає 50,5 % у 2011 р. від усіх злочинів, учинених організованими групами і злочинними організаціями, та 26,8 % в 2012 р., зважаючи на те, що в 2012 р. їх виявлено на третину менше (-34,2). Отже, можна говорити про те, що шкода від їх злочинної діяльності ніяким чином не корелює з відтоком капіталу.

Попри наукову доведеність взаємозалежності та взаємообумовленості організованої злочинності і корупції, питома вага виявлених злочинних угруповань з корупційними зв'язками складає лише 9,2 % у 2011 р. та 10,1 % у 2012 р.

Певний вплив на стан криміногенної ситуації в Україні має діяльність організованих злочинних груп, сформованих на етнічній основі з числа вихідців з держав СНД. Насамперед, йдеться про групи, створені представниками кавказького регіону, які через корумповані зв'язки з органами влади й управління відкривають на підставних осіб комерційні підприємства, “відмивають” набуті злочинним шляхом кошти, зокрема через участь у приватизації, скуповують земельні ділянки та ін.

І це при тому, що оборудки в сфері земельних відносин стали надзвичайно прибутковим бізнесом і набули значного поширення. Більшість таких операцій здійснюється поза правовим полем за допомогою різних технологій. Існують цілі угруповання, які прикривають такі афери на всіх рівнях. До їхнього складу входять посадовці органів місцевого самоврядування, правоохоронних і судових, нотаріуси. В орен-

ду передаються землі природно-заповідного та водного фондів, історико-культурного, лісгосподарського призначення та сільськогосподарські. Серед співвласників компаній, що орендують землі в Україні, є навіть зарубіжні громадяни. Проте, який розмір орендної плати, для яких цілей використовуються ці землі, скільки від таких оборудок втратив бюджет, не знає ніхто.

Це дає підстави припускати, що протидія організованій злочинності у сфері економіки є недостатньо ефективною, хоча діяльність ОГ та ЗО саме в економічній сфері становить чи не найбільшу загрозу суспільству і державі, її національній безпеці.

Найпривабливішою для злочинців залишається кредитно-фінансова й банківська діяльність. Через складну систему фіктивних оборудок і банківських операцій відмиваються отримані незаконним шляхом доходи, які осідають на рахунках в іноземних фінансових структурах або відтак повертаються в Україну як нібито інвестиції чи використовуються для купування нерухомості.

Ухилення від сплати податків, незаконне відшкодування ПДВ та вивезення капіталів за кордон зайняли одне із цільних місць серед злочинних схем протиправної діяльності в структурі економічної злочинності.

Для вітчизняної організованої злочинності ці сфери стають найбільш привабливими, оскільки за обсягом отриманого прибутку він перевищує такі, традиційні сфери діяльності організованої злочинності, як наркобізнес, торгівля зброєю, проституція тощо.

Враховуючи відмінності законодавства окремих країн, спрощений порядок реєстрації компаній та оподаткування, обмежені можливості оперативного впливу на відстеження зовнішньоекономічної діяльності, доступність електронних платежів зумовили транснаціональний характер діяльності вітчизняних організованих злочинних угруповань.

У той же час, в правоохоронній діяльності України виявляється лише незначна кількість кіберзлочинів, пов'язаних з незаконними діями з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення; шахрайства з фінансовими ресурсами. Ці злочини часто є основою або важливою складовою злочинного бізнесу організованих угруповань і виявлення їх незначної кількості може свідчити про недостатню увагу протидії ОГ та ЗО економічного спрямування, труднощі у налагодженні ефективної боротьби з цим явищем.

Зменшення кількості виявлених ОГ та ЗО у сфері економіки можна було б розцінити як прояв переходу від боротьби зі звичайними злочинними групами до протидії справжнім усталеним злочинним формуванням. У гонитві за кількісними показниками зусилля витрачаються на боротьбу із загально-кримінальною злочинністю, що віднесе-

но до відання інших служб міліції і не потребують значних зусиль для їх викриття.

За тривалістю діяльності перевищували організовані групи та злочинні організації, що діяли до одного року. Так, у 2011 році їх питома вага становила 75,2 %, у 2012 році – 74,8 %, до двох років відповідно 13,2 % і 9,2 %, від 3 до 6 років – 10,4 % і 12 %, і лише, 1 % та 0,4 %, що діяли понад 6 років.

Таке нетривале існування виявлених ОГ і ЗО свідчить про те, що їх діяльність не вписується в рамки особливо небезпечних злочинів.

Таблиця 2

Тривалість дії організованих груп і злочинних організацій

роки	2011	2012	Динаміка %
до одного року	295	193	-34 ,6
до двох років	52	33	- 36,5
від 3-6 років	41	31	- 24,4
Більше 6 – ти років	2	2	- 75,0
Всього			

Причини незадовільного стану протидії організованій злочинності вбачаються у тому, що в Україні заходи з протидії цьому явищу як з об'єктивних, так і суб'єктивних причин, здебільшого не виконувались, вживались лише окремі, розрізнені та безсистемні заходи кримінально-правового характеру, які в цілому не вирішували проблеми протидії організованій злочинності.

Криміногенні реалії сьогодення потребують дієвого механізму реагування з боку держави, зокрема, виконання Плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 січня 2012 року № 53-р. [3].

У зв'язку з вищевикладеним, вбачається доцільним запровадити позитивний досвід як зарубіжних країн, так і досвід діяльності Координаційного комітету по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, утворити окремий державний орган, що забезпечить скоординовані кроки не тільки державних органів, а й інститутів громадянського суспільства щодо контролю за виконанням Плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю, а відтак і практику реалізації комплексного підходу з протидії організованій злочинності.

Список використаних джерел

1. Концепція державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : Указ Президента України від 21 жовт. 2011 р. № 1000/2011 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/14091.html>.
2. Офіційний сайт МВС України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/813157>.
3. Про затвердження Плану заходів щодо реалізації Концепції державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 січ. 2012 р. № 53-р // Уряд. кур'єр. – 2012. – № 27. – С. 20. – 11 лют.

В статье рассмотрены некоторые аспекты состояния противодействия организованной преступности и меры по её предупреждению.

The article is about some aspects of the anti-organized-crime measures.

Стаття надійшла до редакції журналу 17 вересня 2013 року.